

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI A1 DERSİ

UZUN TEZİ

BİR GÖÇÜN ANATOMİSİ: GURBET KUŞLARI

ADAY ADI: BERAT

ADAY SOYADI: ERKİLET

DANIŞMAN: ARZU ÜNAL

ADAY NUMARASI: D1129-0087

SÖZCÜK SAYISI: 3438

**ARAŞTIRMA SORUSU: ORHAN KEMAL'İN "GURBET KUŞLARI" ADLI YAPITI,
KÖY/KENT GERÇEKLİĞİ BAĞLAMINDA HANGİ AÇILARDAN ELE ALINABİLİR?**

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT).....	2
1. GİRİŞ	3
2. UYUM SÜRECİ	5
3. UZAM VE YABANCILAŞMA	7
4. UMUT VE HAYAL KIRIKLIKLARI	8
5. DEĞER YARGILARINDAKİ DEĞİŞİM VE AİLE KURUMU.....	11
6. MADDİ GÜÇ VE SAYGINLIK KAZANMA İSTEĞİ:.....	14
7. SONUÇ:	17
8. KAYNAKÇA.....	19

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, A1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında hazırlanmış olan bu uzun tez çalışmasında Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları" adlı yapıtının "köy/kent gerçekliği" bağlamında hangi açılardan ele alınabileceği irdelenmiştir. Bu tez, esas itibariyle 1950 ile 1960 yılları arasındaki Anadolu uzamının ve bu uzam içerisinde yaşam mücadelesi veren Anadolu insanının istekleri, ihtiyaçları ve dönemin gereklilikleri doğrultusunda kent gerçekliğiyle yüzleştiklerinde yaşadıkları değişimi ele almakta ve bu süreci alt başlıklarda incelemektedir. Bu başlıklar şu şekilde sıralanmıştır: köyden kente "uyum süreci", "uzam ve uzama bağlı yabancılaşma", "aile kurumu ve değer yargıları", "umut ve hayal kırıklıkları" ile "saygınlık ve yer kazanma isteği". Bu başlıklar genel itibariyle "toplum" ve "birey" izlekleri üzerinden açıklanmıştır. Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları" adlı yapıtında izlenen köyden kente göç olgusu, Anadolu'daki toplumsal yapıyla İstanbul'un toplumsal yapısı karşılaştırılmış ve odak figür Memed'in aracılığıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Yapıtta geçen çoğu karakter ve tiplere birer Gurbet Kuşudur.

**ARAŞTIRMA SORUSU: ORHAN KEMAL'İN “GURBET KUŞLARI”
ADLI YAPITI, KÖY/KENT GERÇEKLİĞİ BAĞLAMINDA HANGİ
AÇILARDAN ELE ALINABİLİR?**

1. GİRİŞ

Göç olgusu bir çevrede veya bölgede yaşayan insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve “daha iyi” sine ulaşabilmek için yaptıkları veya yapmak zorunda kaldıkları bölgesel değişim hareketi olarak nitelendirilir. Sürekli iç göçler genelde refah seviyesi düşük bölgelerden refah seviyesi yüksek bölgelere doğru oluşur. Buradaki amaç, insanın kendi ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmesi için konum değiştirmesidir. 1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye’de yaşanan iç göçler de bu sürekli göç kavramına örnek gösterilebilir. Bu dönem liberal anlayışla ekonomiyi yöneten Demokrat Parti devrine denk gelmektedir. Demokrat Parti “her mahallede bir milyoner” yaratmak istemiő bu da ister istemez sistemde köklü değişimlere gidilmesini saĐlamıőtır.

1950-1960 yılları arasındaki kapital olgu da yapıta yansımıőtır. O dönemde, Anadolu insanı saygınlık, iő ve belki her şeyden önemlisi zenginlik için kendi topraklarından kopup İstanbul’a akın etmiőtır. Öyle ki 1935-1940 yılları arasında 4 milyon civarında olan şehir nüfusu bu hareketlerin sonucunda 1960 yılında 9 milyona yaklaőımıőtır. őüphesizdir ki bu göç beraberinde bir değişimi de getirmiőtır. Bu değişim iki farklı

kültürün çatışmasının doğal sonucudur. Bu noktada köy/kent gerçekliği denilen kavram devreye girmektedir. Buraya gelirken köylülerin aklındaki tek amaç “kazanma” isteğidir. Bu, saygınlık olabilir, para olabilir, iş olabilir, aile olabilir ama “kazanmak” olduğu açıktır. Kaybedecekleri birtakım şeylerden ise kimse onlara söz etmemiştir.

İstanbul yapıtta söz edildiği üzere “kendisi gibi olmayanı” yutar. Köyden kente göç eden insanlar yeni uzama alışmalı diğer bir deyişle bir uyum sürecinden geçmelidirler. Bu uyum süreci sırasında elbet yabancılaşıma çekeceklerdir. Bu uyum süreci kimi umutları yıkacak kimi yeni umutları doğuracaktır. Değişim sadece uzamda değil, figürlerin iç dünyasında da meydana gelmiştir. Gurbete ilk düştüklerinde alınlarının akıyla ekmeklerini taştan çıkartan işçiler, zamanla haksızlıkları, yalanları, dolandırıcılıkları ve para kazanmanın kirliliğini gördükçe yontulmuşlardır

Yapıttaki Gaffur adlı işçi karakter ve hal işletmecisi Hacı Emmi kadar, dükkân sahibi, partili ve yüklenici olarak tanımlanan Hüseyin Bey de bir zamanlar köyden kente gelmiş bir Anadolu’ludur. Aslında ele alınan karakterlerin geldikleri konumu onların atlattığı bu süreç belirlemiştir. Hayatlarını şekillendiren yaptıkları seçimler olmuştur. Hayat onlara olasılıklar sunmuş, lakin olanaklar sunmamıştır. Diğer herkes gibi *İflahsızın Memed*’in de önünde yapılmayı bekleyen birçok seçim ve bu seçimlere göre şekillenecek bir hayat vardır. İstanbul’a gelir gelmez yaşadığı ilk hayal kırıklığı da onun için burada yeni bir hayatın başlayacağını göstermektedir. Lakin yapıtta dikkat edilmesi gereken bir başka nokta; ne kadar uyum sağlanmaya çalışılırsa çalışılınsın insanların ait oldukları yerle olan bağlarını tamamen koparamayışlarıdır. Örneğin Hüseyin Bey onca yıl İstanbul’da yaşamasına rağmen halen doğru düzgün İstanbul Türkçesi konuşmamakta, bazı günler evdeki hizmetçiye yer sofrası hazırlattırarak kadar köy geleneklerini içinde taşımaktadır:

“Hanımı sattım kız, eyi ettim mi? (...) Anşa be! Canım ne istiyor biliyon mu? Hanım bugün yok, ayrın yok belki de bir hafta yok. Köşkte biz bizyiz. Bulgurumuz vardı değil mi? Soğanı bol bir bulgur pilavı yap, bakkaldan bir kutu da turşu al. Hıı? Öyle yap bacı, öyle yap da. Bu gece, bu geceden sonra bir hafta memleketteki gibi yaşıyak!”

Her ne kadar konuştukları şiveden, bazı adetlerinden ve gelenekselleşmiş davranışlardan vazgeçemeseler de zamanla “ana” kimliklerini kaybetmeye başladılar. Tüm bunlar, beraberinde aidiyetsizliği de getirmektedir. İçlerinde hem masum bir Anadolu köylüsü hem de İstanbul’da bir çare arayan kent insanı vardır. Öyle ki Gurbet Kuşları artık ne Anadolu ne de İstanbul insanlarıdır.

Tüm bunları okuyucuya aktarmak amacıyla Orhan Kemal yapıt boyunca kutupluluk, iç monolog ve geriye dönüş tekniklerinden yararlanarak konusunu derinleştirmiştir.

2. UYUM SÜRECİ

1950-1960 Türkiye’sinde Anadolu’dan İstanbul’a yoğun bir göç akımı başlamıştır. Orhan Kemal, İflahsızın Memed’i anlatırken aslında o dönem Anadolu insanını resmetmiştir. Memed’in umutları, Anadolu köylüsünün umutlarını, Memed’in aidiyetsizliği Anadolu köylüsünün yabancılaşmasını, kısaca Memed’in yaşadığı tüm değişimler Anadolu köylüsünün yaşadığı değişimleri anlatmaktadır.

Ahşap bavulu ve yorganıyla kuşluk treninden indiğinde Memed şaşkınlığını gizleyemez. İstanbul, Anadolu’ya benzememektedir. Onun gibi birçoğu da İstanbul’a geldiklerinde gözlerine inanamazlar. İstanbul büyüktür, insanları soğuktur, farklıdır. İnsanlar daha vapurdan inerken aşağılayıcı gözlerle Memed’i ve Anadolu insanını ikinci plana atmıştır. Daha adım atmadan vapur sırasında iteklenmiştir. Gideceği yere

varamadan lisanıyla alay edilmiştir. Burada yeni bir hayat yeni bir düzen mevcuttur. Memed buraya gelirken birçok Anadolu insanı gibi kendi ekmeğini taştan çıkarmayı, kendine yuva edinmeyi ve kazanmayı amaç edinmiştir. Fakat bu, Çukurova'daki gibi kardeşçe değil, "kalleşçe", birbirini çiğneyerek, önüne geçerek, anlayacağımız üzere derin bir rekabet içinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte her Anadolulu gibi o da zamanla kendini başka bir kimlikte başka bir yerde bulacaktır. Bu kimlik dönüşümü sürecine "uyum süreci" de denilebilir. Anadolu köylüsü her ne kadar kendi değerleriyle yaşamını devam ettirmeye çalışsa da bir noktada İstanbul buna engel olmaktadır.

Uzun zaman İstanbul'da yaşamasına karşın Kabzımal Hüseyin Bey bile sık sık lehçesi yüzünden eşinden azar işitmektedir.

"Öyle bellediydim. Öyle bellediydim değil, öyle sandıydım..." (Kemal, 55).

Memed, Veli tarafından Hacı Emmi'nin konağına yerleştirildikten sonra artık tam anlamıyla bir kalış söz konusudur. Bundan sonra ister istemez uyum süreci başlar. Bu sürecin bir parçası Hacı Emmi'nin Memed'e ayarladığı iştir. Memed, Bekir Usta'nın yanında işçi olarak çalışmaya başlar. Bu süreçte Kastamonulu'yla yakın ilişki kurar. Kastamonulu doğduğu köyde bir süre kalmış yarım yamalak da olsa okumayazma öğrenmiş, ailevi sıkıntılar sebebiyle babasıyla beraber İstanbul'a göç etmiştir. Aralarındaki dostluk günden güne artar. Çevresi genişler ve Memed de zamanla okuma yazmayı sökmeye başlar. Öyle ki şehre geldiğinde imza atamayan Memed, şimdileri Veli'nin anlatışıyla

"Babasına mektup yazmış, Okuma yazma bellediğini, bu mektubu kendi yazdığını, duvarcılığa başladığını, burada çok iş olduğunu" (Kemal, 213)

mektubunda dile getirmiştir.

3. UZAM VE YABANCILAŞMA

Anadolu köylüsü İstanbul'a doğru yola çıkarken büyük ihtimalle İstanbul'un Anadolu'dan daha farklı bir yer olduğunun bilincinde değildir, çünkü Anadolu köylüsüne anlatılanlar İstanbul'un zorluklarından ziyade İstanbul'un az ama güzel taraflarıdır. Bu fikirlere alışan Anadolu insanı ister istemez kendini İstanbul yolunda bulur:

“Köy yerinde şunun bunun tarlasında üç gün iş, beş gün duvar diplerinde barbut atacaklarına bir tren parası denkleştirilip İstanbul'un yolu tutulmalıydı” (Kemal, 2).

İstanbul'da bir düzen vardır. Memed daha varır varmaz bu düzeni fark etmiştir: *“bu değil bundan sonraki vapurdu”* bineceği.

İstanbullu'nun da Anadolu köylüsüne bakışı şehirden farklı değildir.

“Bu sefaletlerini köylerinde saklayıp da İstanbul'da yabancılara teşhir etmeseler olmaz mı? Hükümet efendim suç hükümette. Yasak et bitti. Hükümet gevşek olmasa bunlar köylerinden kımıldayabilirler mi?”

“Bu” diye gösterilenler şüphesiz köylerinden bir umutla kopup gelen Anadolu insanlarıdır.

“Büyükşehir insanının huyuydu bu. Köyünü, kentini bırakıp büyük şehre ekmek için düşmüş yaban bakışlı, bozuk üstlü başlı, şivesi bozuklarla alay ederler, onları büyük şehre yakışmayan taraflarından dolayı tefe alırlardı.” (Kemal, 183).

Memed'in babası Memed'i uyarmıştır. Zaten kitabın başında da Memed sık sık babasının kendine söylediği sözleri hatırlar:

“Şehir adamı bir cin, bir cin”.

İstanbul'a varıp da bir şekilde kendine yer edinen Anadolu'lular ise az sayıdadır. İstanbul, Türkiye'nin Batı'ya açılan kapısıdır. Dolayısıyla, Doğu kültürünün içinden kopup gelen bu insanlar hele Batılılaşmanın bu denli hız kazandığı ve İstanbul'u varlıklı kesimin yer aldığı DP döneminde doldurduğu Demokrat Parti döneminde ezilen hor görülen varlığından “utanılan” insanlar olmuşlardır:

“Ne diye köyünde tarlasıyla uğraşmaz da gelir İstanbul'u kirletirler? İstanbul sokakları bunlardan, bunların sefaletinden geçilmiyor. Hükümetin yerinde ben olacağım ki bak... Ver nüfus kâğıdını. Nerelisin? Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli, Adanalı... Marş geldiğin yere. İstanbul İstanbulluktan çıktı be! Çarşıda bunlar, pazarda bunlar, Beyoğlu'nda bunlar be! İnsan turistlerden utanıyor”. (Kemal, 186).

Bu noktada İstanbul insanının da kimliğini sorgulamak gerekir. İstanbullu aslında ait olduğu ve atalarının geldiği topraklardan utanmaktadır. Topraktan ziyade bu toprak üzerinde hüküm süren anlayıştan. Burada oluşturulan kimlik, farklı ve çok kültürlüdür. Anadolu köylüsünün kendine yakın bulduğu bu coğrafyaya ve insanlara yabancı kalmasının sebebi de şüphesiz budur.

4. UMUT VE HAYAL KIRIKLIKLARI

Anadolu insanının İstanbul'a göç ederken umutları ve hayalleri vardır:

“Burada zannat belleyecektir. Buranın gündeliği fazladır. Burası şehirdir. Şehirlilerden medeniyet belleyecektir”(Kemal, 187).

Memed’in İstanbul’a gelme sebebi iki yıl önce köylüsü Gafur’dan aldığı bir mektuptur. Şüphesiz bu mektup onun Çukurova yerine İstanbul’a gurbete gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bu mektup, bir umuttur. Her yıl köye gelip “sarı sigarasını” yakan Gafur Ağası mektubunda Memed’e iş imkânları olduğundan bahsetmiştir. Anası öldükten hemen sonra Memed, kuşluk trenine atlayıp İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’a gelirken en büyük umudu ağası Gafur’un ona yanında veya bir tanıdığıının yanında iş bulmasıdır, çünkü Gafur kendini kabzımal olarak tanıtmıştır. Gerçi Memed’in mektubu ciddiye alıp geleceğine hiç ihtimal vermemiştir. Gafur, kendi anlattığına göre de okuma yazma bilen kendi işi olan bir düzen içinde yaşayan bir adamdır.

Lakin Memed İstanbul’a gittiğinde işlerin sandığı gibi olmadığını anlar. Gafur Memed oralardayken kartonların üstüne iki üç imza karalayıp okuması varmış gibi yapmıştır. Yüzü de zaten hiç gülmemektedir. Memed’in aklına o zaman bir soru işareti düşer. Sonraları Gafur’la aynı dükkânda çalışan işçi Veli Memed’e doğruları anlatır. Gafur ne kabzımalıdır ne okuma yazma bilir ne de kendi dükkânı kendi düzeni olan bir adamdır. Veli’nin deyişiyile:

“hırızlık onda, yalan dolan onda, ırza namusa dolanmak onda”dır. (Kemal, 37).

Halci Hacı Emmi’nin deyişiyile de

“Gafur’dan nefsi anasına, babasına fayda olmaz.” (Kemal, 38).

Güvenebileceği bir liman olması açısından Hacı Emmi ilk başta bir dost, bir baba gibi görünür Memed'e, fakat Hacı Emmi de görüldüğü kadar düzgün bir insan değildir. Yazarın deyişiyile şehir adamı cindi ya, Hacı Emmi de cindir. Memed'i işe yerleştirdikten sonra onu yanına çağırır:

“Ben seni kolladım, sen de bizi kollarsın gayri değer mi?” der. Orhan Kemal Hacı Emminin bu konuşma sırasındaki bakışlarını bir tilkiye benzetecektir (Kemal, 89).

Hacı Emmi'ye güvenen Memed gerçekten on iki buçuk lira yevmiyeye anlaşıldığına inanmıştır. Lakin bu durum uzun sürmez, çalışmaya başladıktan sonra diğer işçiler Memed'e Hacı Emmi'nin gerçek yüzünü açıklarlar.

“Ona Hacı Emmi dirlendi. Tilkiden kurnaz. Yeni gelen uşakları arkalar, onlara iş bulur sözde. Hâlbuki ne işi? İstanbul'un dağı taşı iş. On iki buçuğa ameliye mi var bugün?”

Memed böylelikle herkese güven olmayacağına dair ikinci deneyimini de edinmiştir.

Ayşe ile tanıştıktan sonra Memed'in içini çok başka bir umut kaplar: “Evlilik”. Memed, evlenecek, çoluk çocuk sahibi olacak mutlu bir yuva kuracaktır. Önce güzel bir işte çalışmaya başlar günlüğü iyidir zamanla kendini ustalaştırır ve usta yevmiyesi almaya başlar. Bir gün Ayşe ile karşılaşır, işte o karşılaşma bir ilişkinin ve umudun temelini atar.

Memed sonrasında babası Yusuf'u da İstanbul'a çağırır. Lakin işler ne kendinin ne de Yusuf'un beklediği gibi gelişmez. Memed çok değişmiştir ve babasını kabullenemez. Babası ona “yaban” gelir. İlişkileri öyle bir noktaya gelir ki Memed ailesiyle olan tüm bağlarını koparır ve Ayşeyle birbirlerinin kimsesi olurlar. Kendi kimsesizliklerinde kendilerini bulurlar. Yapıtın başından sonuna kadar parçalanmadan, yıpranmadan

gelen tek masum ilişki de onlarınkidir. Öyle ki, kendi emekleriyle yapmaya başladıkları ev yıkıldığında bile yılmaz, el ele verip yapmaya baştan koyulurlar.

5. DEĞER YARGILARINDAKİ DEĞİŞİM VE AİLE KURUMU

Aile kurumu bilindiği üzere Anadolu'da çok önemli bir yere sahiptir. Anadolu kültürüne bunun yerleşmesinin temel sebebi de Doğu kültürünün etkisidir.

Memed yapıtın başında söz edildiği üzere anasına olan bağlılığından ötürü, o yaşarken İstanbul'a gurbete gelmemiştir. İki yıl geç gelmesinin sebebi de budur. Annesi öldükten sonra ise babasına yardımcı olmak amacıyla İstanbul'a gelmeye karar verir. Babası Memed'in ona yazdığı mektup sonrasında ailesini toplayıp İstanbul'a göç edecektir.

“Eferim ulan Memed, ulan Memmed eferim sana oğlum. Dimek şu muhtara, köylüye karşı benim yüzümü kara çıkarmadın? Eferim oğlum. Bundan sonra bana karada ölüm yok” (Kemal, 224).

İstanbul'a geldiğinde okuma-yazma bilmeyen, farkındalığı olmayan, düşüncesi sığ, çevredeki kadınlara birer cinsel objeden fazlası olarak bakamayan Memed, zaman içerisinde bazı şeyleri deneyimledikçe olgunlaşır ve bu olgunlaşma süreci dâhilinde farkındalığı artar. Farkındalığı arttıktan, kendi eli ekmek tutar hale geldikten sonra da babasını İstanbul'a davet eder. Öyle ki Yusuf, babası, İstanbul'a geldiğinde oğlunun bu yeni haline alışamayacak ve araları açılacaktır. Yusuf, Anadolu kültürüyle yetişen muhafazakâr bir insandır. Memed ise uzam değişikliği yaşadığı zamandan bu yana, bir değişim ve olgunlaşma süreci geçirmektedir: *İstanbulullaşmaktadır.*

O, cahil okuma yazma bilmeyen çocuğun yerini şimdi gazetesini okumadan evden çıkmayan, eli para tutan bir “genç adam” almıştır. Yusuf, Memed'in kendi kültüründen kopuşunu anlamlandıramayacaktır. Belki de bu nedenle, Hüseyin Bey Memed'den çok

onu kendine yakın bulmuştur. Nitekim Hüseyin Bey'in de bu şehirli görünümünün ardında Niğde özlemi çeken bir Anadolu köylüsü vardır. Lakin Hüseyin Bey de bulunduğu konum, eşinin parti ileri gelenleriyle olan ilişkisi gibi, nedeniyle maskesini çıkaramamaktadır.

Gafur gibi fırsatçı, kılıktan kılığa giren insan tipleri ise, Anadolu'da neyseler İstanbul'a geldiklerinde de aynıdırlar. Bu tip insanların değer yargılarında pek bir değişim olmamıştır.

Hüseyin ile Nermin'in köşkünde Ayşe adında bir temizlikçi çalışmaktadır. Ayşe'nin annesi babası yoktur ve İstanbul'daki tek yakını Hatçe Teyzesi'yle, kocalık özelliklerine taptığı Rıza amcasıdır. Anlaşılacağı üzere o da diğerleri gibi bir gurbet kuşudur.

Yapıtta Memed'in köşkün bahçesine geldiğinde Ayşeyle rastlaşması tesadüf değildir. Ayşe'nin gözüne

“birden eli testili biri ilişti. Gençten ablak yüzlü bir uşak. Bahçe kapısının önünde dikiliyor, kapı aralık olduğu halde dalmıyordu içeri. Bundan öncekilerde bu nezaket nerde?” (Kemal, 191).

Yapıtın kırılma anlarından biri de budur. Memed, kendisi gibi güçlü bir Anadolu kadınıyla karşılaşmıştır. Bu uzun bir birlikteliğin de temeli niteliğindedir. Lakin bu noktada bir sorun baş gösterir. Gafur da Ayşe'ye tutulmuştur, üstelik Ayşe Memed'den etkilenmiştir.

“Bu? Bu başka. Oradakilerin tümü kurban olsun buna!”(Kemal, 205).

Ayşe, Hatçe Abla'sıyla Rıza Amca'sına çok güvenen bir insandır. *“Senin bizden, bizim senden başka kimimiz var?” (Kemal, 210).* Birbirlerinden başka kimselerinin olmayışı

onları bir aile yapmıştır. Zamanla eniştesi, Hamal Veli ve Memed de bu ilginin farkına varmıştır.

“Demek ‘onunki’ suya onun gelmesini istemişti” (Kemal, 216).

“Ayşe’nin sevdiği oğlana buzdolabından tereyağlı ekmek, muz, elma, armut getirip köşk bahçesinde verdiği, sırtlarını duvara dayayıp saatlerce bir şeyler konuştukları biliniyordu” (Kemal, 228).

Bu rastlaşmalardan birinde Gafur, Memed’le Ayşe’ye kulak misafiri olmuştur. Gafur uzun süre Ayşe’nin peşinden koşmuş lakin ondan yüz bulamamıştır. Lakin ona yüz vermeyen bir kızın kendi köylüsü olan birini kabul etmesini de içine sindirememiştir. Bu durum yapıtın sonuna dek Memed’le Gafur arasındaki kesin çatışmanın kıvılcımı olacaktır. Nitekim yapıt Gafur’un, Memed’le Ayşe’yi kıskanması sonucu, Memed’le Ayşe’nin beraber yaptıkları gecekonduyu ihbar etmesi ve bu evin yıkılmasıyla sonlanacaktır. Lakin ümitsizliğe düşen Memed’e Ayşe destek olacak ve gerçek bir kadın gibi ona arka çıkarak

“Gene yaparık, yenisini yaparık”(Kemal, 372)

sözleriyle yapıta noktayı koyacaktır.

Memed’in değer yargılarındaki değişimlerden biri de kadınlar konusunda gözlemlenmiştir. Öyle ki İstanbul’a geldiğinde vapurdaki kadınların bacakları ve kırmızı dudaklarından başka bir şey dikkatini çekmezken, şimdileri Ayşe’ye

“Sen beni ne biliyon daha? Gitsem her daim giderim ama gitmem. Niye gitmem? Kızlardan adama iyilik gelmez de ondan. İnsan olan bir insan, evliliği düşünmeli. Evlilik gibi yok” (Kemal, 232)

demektedir.

“Hatça ablamlarınki gibi bir de ev uydurduk mu, tadından yenmez (...) sen ben bir de çocuğumuz.”

sözyle Ayşe, Memed’in fikrini onaylamıştır. Artık kimsesiz değildir. Ona kucak açan, onu seven kendi babası ve kardeşleri için

“Benim babam, kardeşlerim senin baban ve kardeşlerin sayılır.”

diyene bir sevdiği, Memed’i vardır.

Kısa süre içinde Memed’in babası ve kardeşleri İstanbul’a gelir, köşkte Gafur’dan boşalan odayı alırlar, fakat zamanla baba oğul arasındaki kültür çatışması asıl aile bağlarını kopma noktasına getirir. Memed de “utananlardan” biri olmuştur. Nitekim eli para tutan Memed’le Ayşe kendi hayatlarını kuracaklardır. Ayşe bir fabrikada işçi Memed de duvar ustası olarak çalışacak, kendi kendilerine yetmeyi, her şeyden önce bir aile olmayı öğreneceklerdir.

Yapıtta görüldüğü üzere; gerçek sevgi üzerine kurulu aile bağları olduğu gibi aynı zamanda para, mevki ve çıkar üzerine kurulu ilişkiler de (örneğin Hüseyin Bey’in eski eşiyle olan ilişkisi) vardır. Bu durum aile kurumuna nasıl iki açıdan da bakıldığını ortaya koyar niteliktedir.

6. MADDİ GÜÇ VE SAYGINLIK KAZANMA İSTEĞİ:

Kazanma isteği, daha çok fırsata sahip olma en iyisini alma, beğenileni elde etme isteği veya açlığı insanın en ilkel arzularından biridir. En iyi iş, en çok para gibi konularda

insanlar arasında rekabet oluşmasının da başlıca sebeplerindendir. Memed gibi birçok Anadolu'nun da İstanbul'a göç etmesinin de temelinde bu istek yatar. Pahalı cigaralar, süslü evler, güzel kadınlar her Anadolu erkeğinin rüyalarını süslemektedir.

Kimileri fırsatçılıkla, kimileri bileğinin hakkıyla, kimileri kaba kuvvetle, ama bir şekilde herkes birbiriyle rekabet etmektedir. Mesela, Hüseyin Bey, bir kabzımanın yanına işçi olarak geldiği İstanbul'da dükkân sahibi ölünce hem karısını hem dükkânı üzerine almıştır.

Hüseyin Bey, yabancısı olduğu bu uzamda "kurnazlık" ve "fırsatçılık"la kendi yolunu bulmuştur. Müteahhitlikle uğraşan Hüseyin Bey eşinin Demokrat Parti önde gelenleriyle olan yakınlığından ötürü, İstanbul'un en karlı işlerini yüklenmekte, bunları da yüksek komisyonlardan devrederek çok miktarda para kazanmaktadır. Diğer bir deyişle Demokrat Parti iktidarının her mahallede yaratmayı hedeflediği milyonerlerden biridir kısacası. Para, bu tip insanlar için çok şey ifade etmektedir.

"Elinde koskoca bakanın kartı var. Bu bağ olmazsa şu bağ hesabı, var, git, ara, sor delinmedik kabağa gir a Hüsüyün!" (Kemal, 97)

alıntısı kazanç için her türlü yolun denendiğine dair bir göstergedir. O dönemde gemiyi yüzdürmenin bir yolu bulunmalıdır, öyle ya da böyle hileyle ya da değil ama bir şekilde bu para kazanılmalıdır.

Hüseyin Bey, ertesi gün bakanlıklara gittiğinde bir sürprizle karşılaşır tüm bakanlıklar kendi gibi giyinmiş taşralı insanlardan oluşmaktadır. Buraya, bu hevesle gelen tek kişi o değildir. Bu da o dönem özel rekabetinin yapıta yansıması olarak değerlendirilebilir. Buradan anlaşılacağı üzere, kazanma isteği bulunanlar sadece yoksul kesim veya Anadolu insanı değil, aynı zamanda var olan servetini katlamak isteyen İstanbullu milyonerlerdir. Yani Bekir Usta'nın yanında 12,5 liraya çalışmaya başlayan Memed'in

de gecesi 3 liradan, otelde kalan adamın da Ankara'ya milyonluk ihaleyi kazanmak için gelen bu milyonerlerin de tek ve ortak amacı, maddi rekabette öne geçmektir.

Kazanma isteği yapıtta sadece maddi anlamda değerlendirilemez. Öyle ki 1950'den önce CHP'li bir bürokratla evli olan Nermin, 1950'de DP'nin iktidarıyla birlikte Demokrat Parti saflarında yer alır. Siyasi görüşü bu kadar farklı olan iki parti arasında gerçekleşen geçiş; var olan saygınlığı yitirmeme arzusunundandır. Nermin şimdi Demokrat Parti için istihbarat toplamakta iktidara karşı çalışanları gerekli yerlere bildirerek "görevini" yapmakta ve toplumdaki "yerini" pekiştirmektedir.

Yapıtta kazanmak uğruna Gafur gibi her şeyi yapabilecekler de vardır. Öyle ki sebze halindeki dükkânın kâtibi ve Gafur, uzun zaman kayıtlarda usulsüzlük yapıp mal çalmakta bunları aralarında paylaşmaktadırlar. Lakin kâtip, zamanla Gafur'un payını vermeyince Gafur ondan kurtulmak gerektiğini düşünür. Partili ya da değildir, Gafur umursamaz. Gafur'un tek gördüğü şey, paradır. Bu anlayışla kâtip bıçaklar ve bu bıçaklama sonucunda kâtip yaralanır. Gafur para hırsı için hapse, kâtip de hastaneye düşer. Gafur'un boşluğunda dükkâna da Memed görevlendirilir. Gafur hapisten çıktıktan sonra Memed 'in peşini bırakmayacaktır, çünkü dünkü çocuk bugün hem sevdiği kadını hem ekmek kapısını elinden almış üstelik kendinin tam olarak bilmediği okuma yazmayı da sökmüştür. Bu noktada denebilir ki Gafur, İstanbul'da yaşayan "geri" anlayışa sahip insanlardandır. İstanbul'da yaşayan kentlilerin dahi kendi anlattıkları o üstün insanlardan değil, Gafur gibi geri anlayışa sahip insanlardan olduğu düşünüldüğünde Gafur yalnız sayılmaz

7. SONUÇ:

Yukarıda alt başlıklarda değerlendirildiği üzere Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları" adlı yapıtında köy kent gerçekliği kavramı farklı noktalardan ele alınmıştır.

Köy kent kutuplaşmasını göstermek için kutupluluk tekniği metnin tümünde kullanılmıştır. Kutupluluk köy insanı ve kent uzamı arasında ağır basmaktadır. Memed yapıtta köylülerden biri olarak aslında gurbet kuşlarının neredeyse tümünün yaşantısını temsil eder şekilde kurgulanmıştır. Odak figürün tam anlamıyla kendine özgü olduğu söylenebilir, çünkü yapıtın başından sonuna dek duygusal ve ruhsal anlamda bir değişim sürecinden geçmiştir. Bu sürece "uyum süreci" de denebilir.

Memed'in, daha doğru bir deyişle Anadolu insanının yaşantısını ve göç sebeplerini ortaya koyarken Orhan Kemal geriye dönüşlere de yer vermiştir. İster bir mektup isterse de çevreden edinilen bir izlenim olsun kentin büyüüne kapılan köy insanının hayalleri, umutları ve beklentileri bu teknik aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır.

Memed her gurbet kuşu gibi düşmüş ve yapılması gereken gibi her düşüşün ardından vakit kaybetmeden havalanmıştır. Hayatın ne denli acımasız olabileceğini, politik yüzünü, şehrin anlatılmayan tarafını İstanbul'da kendisi görmüş deneyimlemiştir. Değer kavramları değişmiştir. Süreç boyunca pek çok umut bulmuş ve pek çok da hayal kırıklığı yaşamıştır. Bu deneyimleri okuyucuya aktarırken Orhan Kemal yapıt içerisinde iç monolog tekniğini de kullanmıştır.

İstanbullu Anadolu'yu kendi içinden atmaya çalışırken aslında kendi özüne sırtını döndüğü gerçeğine gözünü yummaktadır. İstanbul insanının Anadolu'yu ve Anadolu insanını kabullenmek ve kendi özünü yüzleşmek yerine; tamamen özüne sırtını çevirmesi yapıtın genelinde eleştirilen bir konudur. Bu nedenle Orhan Kemal yapıtta

her kesimin insanını birleştirmeyi ve her kesimin kendi eksiklerini görmesini sağlamaya çalışmıştır.

Küçümsenen, ezilen, zaafı gösterilmeye çalışılan Anadolu insanıdır, fakat olduğu gibi olmaya çalışan da yine bu Anadolu'yu yine bu yöre insanıdır. Lakin İstanbul insanı ve uzamı, Anadolu insanını kendisi gibi kabul etmemiştir. Hâlbuki yapıt boyunca sözü geçen pek çok figür Anadolu kökenli ve sonradan İstanbullu olmuş insanlardır. Bunlar kesin bir dille ifade edilebilir ki istenen maddi ve sosyo-kültürel seviyeye ulaşmış “sonradan görme” veya “sonradan kentli” köylülerdir.

Sonuç olarak, “Gurbet Kuşları” adlı yapıt hem sosyal hem de kültürel farklılıkları ve değişimleri göstermesi açısından 1950-1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin ışığında, Anadolu insanının köyden kente başlattığı yolculuğun edebiyatımıza bir yansımasıdır. Bu yönüyle tarihsel bir tanıklığı da mevcuttur. Yapıt içerisinde bulunan ve tez boyunca incelenen izlekler ve karakterler de Anadolu insanının yaşantısından birer parçadır.

8. KAYNAKÇA

Kemal, Orhan. Gurbet Kuşları: Roman. İstanbul: Everest Yayınları, 2007.